

Besættelsestiden, flygtningelejre m.v.

Efter krigen opsummerede overbibliotekar Aage Bredsted bibliotekets situation under besættelsen således i bibliotekets årsberetning:

"En stor Del af Personalet har deltaget i illegalt Arbejde under Besættelsen, og man kan vist godt sige, at Biblioteket i Vejle var helt godt med i Kampen mod Tyskerne". Dette sporer man af gode grunde ikke i bibliotekets arkiv, men Boghandler Munch-Christensen fortæller i "Blandt brave Borgere i Vejle" om bestyrelsesmøderne med Bredsted i Vejle Litteraturforening: "Det var ikke bare litteratur, vi drøftede. Bredsted var en hund efter "tysker-historier", han samlede på dem, og den første halve time af hvert møde gik med at udveksle nye "tysker-historier". Munch-Christensen fortæller videre:

"Om overbibliotekar Aage Bredsted og bibliotekar O. Abitz's nære tilknytning til modstandsorganisationen "Ringene" anede jeg intet før krigen var slut. Det var Aage Bredsteds broder – Frode Jakobsen – der på Frihedsrådets vegne havde bedt om at få dannet lokale frihedsråd, og den lokale gruppe, jeg tilhørte, løste denne opgave for Vejle – jeg var den lokale kontaktperson til de ukendte i København. Krigen spandt sine tråde af tilfældigheder. Frode Jakobsen har i sine erindringer fortalt, at det netop var hos sin broder i Vejle, Aage Bredsted, at han ved en tilfældighed kom i kontakt med biblioteksdirektør Banke, som senere blev den mand, der førte Frode Jakobsen sammen med Christmas Møller, der blev den for Frode Jakobsen mest inspirerende medkæmper i modstandskampen".

Bibliotekets mandlige medarbejdere deltog aktiv i modstandsbevægelsen. Byledelsen omorganiserede modstandsbevægelsen kort før kapitulationen og i listerne over kompagnierne finder man bibliotekarerne. Bredsteds næstkommanderende Oluf Abitz (senere stadsbibliotekar i Roskilde) blev af Byledelsen opfordret til at danne et Stabskompagni, som han blev Kompagnichef for. Abitz var ligeledes medlem af Vejle Frihedsråd. Den unge Egon Knudsen tilhørte ved kapitulationen modstandsbevægelsens 2. kompagni. Knudsen havde aftjent sin værnepligt ved krigens udbrud. Dette, kombineret med hans sans for mekanik, er nok baggrunden for, at han kan ses i rollen som våbeninstruktør på een af de illegale film optaget hen mod krigens slutning. Biblioteks-eleven J. B. Friis Hansen tilhørte 5. kompagni, politikompagniet. (Se Munch-Christensen, Undergrunden i Vejle).

Der er intet i arkivet, der fortæller om personalets deltagelse i modstandsarbejdet, bortset fra en manual om maskinpistolen, Sten Gun. Et bånd på det Kgl. Bibliotek med Oluf Abitz erindringer fortæller imidlertid levende om bibliotekets indsats i modstandskampen (kopi af båndet m.v. lbnr. 585-587). Der er den prosaiske hverdag med brændsels- og opvarmningsproblemer, ansøgninger til varedirektoratet om ekstraordinært køb af gulvklude o.s.v., man i øvrigt møder i arkivet. Biblioteksbenyttelsen blev påvirket af besættelsen. I begyndelsen steg udlånene, men faldt efterhånden, bl.a. fordi børnene ikke måtte gå på biblioteket på grund af mørkelægningen og risikoen for luftalarmer (se årsberetningerne). Der var problemer med opvarmningen af lokalerne og umiddelbart før kapitulationen måtte man skære åbningstiden drastisk ned på grund af mangel på brændsel. På plussiden tæller beskæftigelsesprojekterne for arbejdsløse, der betød, at biblioteket fik omlagt sit alfabetiske emneords-kartotek til et systematisk kartotek.

550	1945	v	Handelsministeriets Bekendtgørelse om brændselsbesparende Foranstaltninger. Kbh., 1945.			1
551	1941-1950	v	Diverse cirkulærer. 1941-1950. Anm.: Bl.a. vedrørende brændsel og opvarmning samt iværksættelse af offentlige arbejder og beskæftigelse af arbejdsløse.			1
663D	1945	p	Timeplaner og vagtskemaer. 1945. Anm.: Indeholder instruks til personalet for perioden 1. februar – 1. april 1945, hvor åbningstiden på grund af brændselsmangel var reduceret. Det hedder bl.a.: ”Skulle temperaturen i lokalerne blive saadan, at et 4-timers ophold ikke forekommer udholdeligt, kan den 4. time (kontortimen) stryges, uden at dette først behøver af meddeles BVM”. (bibliotekar Børge Madsen).			1
555	1943	k	Protestskrivelse fra danske Folkebiblioteker til dr. Werner Best vedrørende Fængsling og Bortførelse fra Landet af danske Statsborgere af jødisk Æt. 1943. Anm: Skrivelse udsendt af Bibliotekarforeningen til tillidsmændene.			1
556	1942-1946	k	Korrespondance vedrørende bibliotekets varmeanlæg 1942-1946. Anm.: Indeholder bl.a. rapporter fra Dansk Brændselskontrollforening vedr. inspektioner af kedler samt klager over fyrets tilstand og tørvenes kvalitet.			1
557	1939	k	Korrespondance vedrørende foranstaltninger mod luftangreb. 1939. Anm.: Vedrører bl.a. udpegning af husvagthjælpere for biblioteksbygningen.			1
558	1942-1943	k	Korrespondance med Landsforeningen af Dansk Arbejde angående beskæftigelsesarbejde for kontormedhjælpere. 1942-1943.			1
559	1943-1945	k	Korrespondance med Arbejdsministeriets Beskæftigelsescentral angående beskæftigelsesarbejde 1943-1945.			1

			Anm.: Angår 4-årigt projekt vedrørende revision af alfabetisk katalog og etablering af systematisk kortkatalog.			
560	1944	k	Korrespondance med Vejle Amts Arbejdsanvisningskontor angående beskæftigelsesarbejde. 1944. Anm.: Vedrører ansættelsen af de enkelte arbejdsledige.			1
561	1944	k	Korrespondance med Direktoratet for Vareforsyning 1944. Anm.: Vedrører anmodning om ekstraordinært køb af gulvklude.			1
562	1945	k	Korrespondance vedrørende de tyske flygtningelejre i Vejle og omegn. 1945. Anm.: Omfatter især skrivelser fra Flygtningeadministrationen (bl.a. om udskillelse af nazistisk litteratur fra de bogbestande, der allerede findes i lejrene samt Memorandum om oplysningsarbejdet i flygtningelejrene). Der oplyses, at der findes fire lejre i Vejleområdet med i alt 1.200 internerede.			1
563	1946	k	Korrespondance vedrørende indsamling af bøger til Sydslesvig. 1946. Anm.: Vedrører henvendelse fra Flensborghus Bogsamling om indsamling af nyere litteratur (1914-1946) til Sydslesvig.			1
564	1946-1949	k	Korrespondance angående indsamling på 4-maj dagen til fordel for Frihedsfonden. 1946-1949. Anm.: Indsamling blandt bibliotekspersonalet, der bidrager med 1% af månedsgagen.			1
570-572	1940-1947	r	Regnskab over brændselsforbrug og modtaget brændsel (formbrænde, tørv m.m.). 1940-1947. 570: 3.3.1940 – 19. 1.1943. 571: 10.1.1943 – 22.12.1945. 572: 23.12.1945 – 14.4.1947. Anm.: Dansk Brændselskontrolforenings officielle protokoller.	3		
573-574	1943-1945	r	Lønningslister for Thorvald Petersen, C. C. Knudsen og L. Jørdorf, 1943-1945.	2		

			<p>573: 15. 3.1943 - 8. 3.1945. 574: 2. 4. 1945- 21. 5. 1945.</p> <p>Anm: Lønningslisterne gælder de til biblioteket anviste arbejdere i beskæftigelsesarbejde.</p> <p>Stort format. Ikke placeret i arkiv-kassette.</p>			
575	1943-1945	r	<p>Tilskud fra Arbejdsministeriet, Beskæftigelsescentralen, vedrørende beskæftigelsesforanstaltningen "Kontorarbejde, Vejle Bibliotek".</p> <p>Anm.: Korrespondance samt Månedssindberetninger vedrørende beskæftigelsesforanstaltningen.</p>			1
450	1940-1956	u	<p>Scrapbog. 1940-1956.</p> <p>Anm.: Indeholder primært avisudklip om BVBA, men også diverse udklip vedrørende omegnens biblioteker. Løst register over artiklerne indlagt foran i bogen.</p> <p>Scrapbogen belyser udførligt den meget store læselyst og benyttelse af biblioteket under besættelsen.</p>	1		
578	2007	a	<p>Vejle Litteraturforening 1941-1946.</p> <p>Anm.: Vejle Litteraturforening opstod i 1941 som et lokalt udslag af de nationale strømninger under krigen. Foreningen skulle gennem foredrag, oplæsning og diskussion udbrede kendskab til dansk og udenlandsk litteratur.</p> <p>Initiativet til dannelsen af Litteraturforeningen blev taget af den unge boghandlermedhjælper Jørgen Munch-Christensen, der allierede sig med bibliotekets ledelse, men var foreningens bærende kraft. Overbibliotekar Aage Bredsted blev formand for foreningen, Munch-Christensen sekretær og vicebibliotekar Oluf Abitz foreningens revisor.</p> <p>Foreningen gennemførte en lang række forfatterarrangementer med overvældende stor tilslutning. Flere hundrede tilhørere til et arrangement var ikke usædvanligt. Foredragsholderne var bl.a. Poul la Cour, Svend Møller Kristensen, Jens Kruuse og efter befrielsen Arnulf Øverland. Blandt oplæserne var Ellen Malberg. Blandt de mest</p>			1

			<p>bemærkelsesværdige indslag var en Kaj Munk mindeaften, der blev gennemført 1½ måned efter mordet på Munk uden anden annoncering end direkte brev til medlemmerne. Ikke desto mindre ”var salen fyldt til bristepunktet”.</p> <p>Med befrielsen forsvandt forudsætningen for foreningen og den døde en stille død omkring 1946.</p> <p>Indeholder Jørn Godrum Bech: Vejle Litteraturforening og Jørgen Munch-Christensen (udsnit af : Forfatteraftner på Vejle Bibliotek. 2006, A 10104, lbnr. 3198).</p> <p>De fyldige arkivalier om foreningen opbevares på Vejle Stadsarkiv (A6019 og A2606)</p>			
580	1945-1946	a	<p>Optegnelse over bøger leveret til tyske fangelejre i Vejle og Omegn. 1945-1946.</p> <p>Anm.: Omfatter bl.a. boglister over depoter til flygtningelejrene Bybæk, Solhøj, Ty i Ly. Forrest i lægget fortegnelse over flygtningelejre samt fortegnelse over lokalkomiteer for Fredsvennernes Hjælpearbejde.</p>			1
581	u.å.	a	Rationeringsmærker på Benzin. U. å.			1
582	ca. 1946	a	Liederbuch für die deutschen Flüchtlinge in Dänemark. Herausgegeben von der Dänischen Flüchtlingsverwaltung. Ca. 1946.			1
585	2011	a	<p>Jørn Godrum Bech, Biblioteket under besættelsen. 2011.</p> <p>Anm.: Kopi af artikel skrevet til Vejle Bogen 2011. Indeholder omtale af det illegale arbejde på biblioteket.</p>			1
586	1973	a	<p>Steen M. Andersen, Interview med Abitz. 1973.</p> <p>Anm.: Interview i forbindelse med AMA's udarbejdelse af bogen: Modstandsorganisationen Ringen (udgivet 1980). Består af kopier af to bånd, der opbevares på Det Kgl. Bibliotek. Skildrer bl.a. Abitz erindringer om oplandsarbejdet i Vejle i slutningen af 30-erne og erindringer om det illegale arbejde på biblioteket 1942-45.</p>			1
587	1973	a	<p>Oluf Abitz, Det illegale arbejde på Vejle Bibliotek 1942- 45. 1973.</p> <p>Anm.: Udskrift af båndet lbnr. 586</p>			1

590	1942	a	<p>Fædrelandet, 8/12, 15/12 og 16/12 1942.</p> <p>Anm.: Ultimo november 1942 udsendte undervisnings ministeriet et cirkulære der påbød fjernelse af tysk fjendtlig litteratur fra bibliotekernes hylder. Cirkulæret rummede en fortegnelse over de uønskede forfatterskaber.</p> <p>Cirkulæret blev fulgt op med et eksemplar af den nazistiske avis Fædrelandet 8/12, sendt af DNSAP til bibliotekernes personale. Bladet indholdt en artikel af bibliotekaren og nazisten Arne Hansen, der angreb de offentlige biblioteker for at være kommunistiske hetzcentraler. Fremsendelsen til personalet blev fulgt op med endnu to numre af Fædrelandet, hvor man fortsatte angrebet på bibliotekernes materialevalg..</p>			1
591	Ca 1944	a	<p>Maskinpistol ,“Sten“, Caliber 9 mm.</p> <p>Anm.: Bibliotekets eget arkiv indeholder ingen spor af personalets deltagelse i modstandsbevægelsen med undtagelse af denne instruktionsvejledning i betjening maskinpistolen „Sten Gun“.</p> <p>Modstandsbevægelsen modtog Sten Guns via nedkastninger fra England.</p> <p>Instruktionsvejledning blev fundet mellem bibliotekets samling af illegale blade, der nu er overført til Vejle Byhistoriske Arkiv.</p>			1